

ION JALEA – SCULPTORUL DOBROGEAN

Lelia RUS PÎRVAN*

*lect. univ. dr., Universitatea Ovidius
șef de secție, Muzeul de Artă Constanța

Abstract: Ion Jalea was born on May 19th 1887 in Casimcea, Tulcea; his bond with the Dobrudjan lands is proven not only by his cultural legacy, but also by a series of small portraits or sculptures, in which the people's features, traditional dress or trades materialize in genuine anthropological studies. Located on the seashore, near the Casino boardwalk of Constanța, the ION JALEA MUSEUM is one of the few cultural edifices in our country, exclusively dedicated to sculpture. Carved from all sorts of materials like: plaster, bronze, stone or marble, his theme cycles include allegorical, religious or mythological, war or work scenes, nudes, portraits, peasant characters, culminating with his monumental works, all of them involving his own trademark that rambles anything simple or hazardous, favouring a clear, classicized shape.

Keywords: sculpture, museum, artist, war, nude, portrait, human body, mythology.

Ion Jalea s-a născut pe 19 mai 1887 în Casimcea, Tulcea iar legătura cu ținuturile dobrogene este demonstrată nu doar prin moștenirea sa culturală, cât și printr-o serie de portrete sau sculpturi de mici dimensiuni, în care trăsăturile, portul sau ocupațiile locuitorilor se materializează în adevărate studii antropologice.

Situat la malul mării, muzeul Ion Jalea este unul dintre puținele edificii culturale din țara noastră dedicate exclusiv sculpturii.

Casa a aparținut prefectului de Constanța, Constantin Pariano, și este proiectată în stil național (neo-românesc) de către arhitectul Victor Stănescu, după marele război. În anul 1968, atunci când sculptorul face Constanței donația inițială, clădirea devine muzeu. Ulterior, în anul 1984, colecția este întregită cu o serie de alte sculpturi dăruite de familia artistului, ajungând astfel la un total de 227 de lucrări.

Fig. 1. Autoportret, ghips patinat, h 57 cm

Fig. 2. Cain, ghips patinat, h 66 cm

Locul în care s-a născut, precum și amintirile legate de primele izbânzi artistice îl determină să rămână atașat de meleagurile natale pentru toată viața, așa cum el însuși avea să declare: Aici la Constanța, la învățătură, am descoperit frumusețile mării și coastelor ei, aici am primit primele îndemnuri de artă de la profesorul meu de desen, pictorul Dimitrie Hârlescu... De la el artiștii descopereau Dobrogea și se știe prea bine ce a însemnat acest străvechi ținut al soarelui pentru generația de artiști dintre cele două războaie mondiale... Muzeul de Artă Modernă (din Constanța) păstrează și multe din lucrările celor care au trăit și au creat pe meleagurile constănțene. Colecția mea de lucrări încearcă astfel să mă reprezinte printre ei într-un fapt de artă dedicat oamenilor acestor locuri.

Deși se naște într-o familie de condiție modestă, sculptorul are o înclinație naturală către studiu și ajunge remarcat și sprijinit de o seamă de personalități ale timpului său. Astfel, aflându-se bursier al Gimnaziului pentru băieți Mircea cel Bătrân, este apreciat de mai sus amintitul profesor de desen, Dimitrie Hârlescu, el însuși pictor și pedagog înzestrat, care îi descoperă talentul și îl îndrumă către o carieră în domeniu. Continuă studiul la București, cu cei mai importanți sculptori ai vremii: Dimitrie

Fig. 3. Arcașul, bronz, h 43,7 cm

Paciurea și Frederik Storck, ca mai apoi să își desăvârșească formația artistică la Paris, la Academia Julian, în atelierul lui Antoine Bourdelle, ale cărui influențe, alături de cele ale lui Rodin, se pot vedea mai ales în ciclul lucrărilor inspirate din mitologie.

Dar poate cel mai definitoriu detaliu biografic este faptul că la 30 de ani se înrolează în armată și după un an de front își pierde mâna stângă. Probabil că numai dragostea sa intensă pentru sculptură și tenacitatea de care dau dovadă cei aleși au făcut ca, mare parte din lucrările sale importante să fie modelate în anii ce au urmat.

Eforturile și munca asiduă a sculptorului nu rămân însă fără ecou, el obținând Marele Premiu al Expozițiilor Internaționale de la Paris și de la Barcelona, Premiul național pentru sculptură (1941), Premiul de Stat (1957) și, în același an, titlul de Artist al Poporului. În anul 1956 devine președinte activ, iar din 1968, președinte de onoare al Uniunii Artiștilor Plastici din România, fiind deasemenea, din anul 1963 și membru al Academiei Române.

Realizate în cele mai diverse materiale: ghips, bronz, piatră sau marmură, ciclurile sale tematice includ scene alegorice, religioase sau mitologice, scene de război sau de muncă, nuduri, portrete, figuri de țărani, culminând cu lucrările sale monumentale, toate trecute însă printr-un filtru personal ce ocolește facilul și întâmplarea, în favoarea unei forme clare, clasicizante. Chiar dacă artistul are lucrări finite în mai toate tehnicile sculpturii, el este un modelator de vocație, demn de ilustrii săi profesori, iar predilecția pe care o are pentru această

Fig. 4. Sfântul Pavel și Sfântul Petru, ghips patinat, h 226 cm

formă de expresie o declară el însuși într-o comunicare făcută la Academia Română: *Cu nimic nu poate fi asemuită opera de artă ieșită direct din mâinile unui artist, purtând semnele și urmele degetelor lui, ca pe o semnătură ce nu poate fi de nimeni imitată.* Sculptura sa îmbină într-un mod fericit picturalitatea suprafeței modelate (lecția lui Paciurea și Rodin), cu o riguroasă alcătuire spațială, dublată de o atentă aplecare către armonia și echilibrul formelor, atât de specifice lui Bourdelle.

Din zona lucrărilor ce au la bază mitologia, amintim *Lupta lui Hercule cu centaurul* din Parcul Herăstrău, București, (a cărei variantă monumentală, în ghips, este expusă în muzeul nostru), *Pegas*, *Centaur*, *Centăureasă*, *Icar*, *Prometeu* sau *Lucifer*. Mai ales aici, în acest registru, Ion Jalea își revendică apartenența la un puternic set de valori clasice, în care eroul are o misiune etică și, deși este de multe ori învins prin forța împrejurărilor, dă dovadă de o tenacitate ce îl impune ca etalon. Să fie oare aceasta, pe undeva, și o referire la destinul său? Cert este faptul că, mai ales aici, în modelajul său expresiv și îndrăznețele decupaje spațiale se simte cel mai bine lecția celor doi sculptori francezi, care au influențat în mod decisiv arta secolului XX.

Tema războiului este una delicată, experiența artistului trăită pe front fiind una dintre cele mai crude pe care cineva le poate avea în viață. Patosul și mișcarea figurilor transmit un dinamism specific momentelor de tensiune maximă, *Monumentul Infanteriei*, *Cal căzut* sau *Soldat în mers* fiind un exemplu în acest sens. Există de asemenea informații, în monografia lui Petru Comănescu din 1963, conform cărora, Ion Jalea ar fi modelat sub bătaia obuzelor anumite lucrări, pe care le-a intitulat *schite de front*, folosind lutul râpelor și arzându-le la Cașin sau Iași. Asemenea pictorului Grigorescu la 1877, artistul înregistrează mișcarea într-un crochiu rapid, exprimând, prin modelajul necizelat, pictural, emoția puternică a momentului în care realizezi fragilitatea vieții.

De altfel, experiența frontului avea să îi apropie din nou pe elevul Ion Jalea de profesorul Dimitrie Hârlescu, alături de artiști importanți ai momentului: Ștefan Dimitrescu, Oscar Han, Cornel Medrea, Camil Ressu, uniți toți de *ordinul circular nr. 9400 din 23 iunie 1917 al Marelui Stat Major al Armatei*. Prin acest act erau mobilizați pe lângă Marele Cartier General și o serie de 35 de artiști care ar fi trebuit să surprindă faptele de vitejie ale armatei române. Odată sfârșit războiul, această camaraderiească reuniune, căreia i se alătură mai apoi Nicolae Tonitza și Dimitrie Paciurea (alt profesor al sculptorului), capătă valențele unei „înfrățiri” a artiștilor. Ea avea să devină mai apoi prestigioasa grupare *Arta Română*, la care aderă, mai târziu, mari artiști precum Brâncuși, Pallady, Șirato sau Iser.

Fig. 5. Tors drapat, ghips, h 74 cm

Această asociație artistică, din a cărei alcătuire ia ființă, mai târziu, *Grupul celor patru*, a fost una dintre cele mai importante de acest fel, ecourile sale putând fi reperate până în zilele noastre. Nicolae Tonitza, unul dintre membrii fondatori, a sintetizat cel mai bine aspirațiile acestui „batalion de revoluționari”, care se opunea gustului desuet impus de *Tinerimea Artistică* sau de Saloanele Oficiale: *Idealul lor: Arta, Arma lor: Sinceritatea. Tradiția lor: Natura. Vrășmașul lor: Artificialitatea râncedă*.

Într-o atmosferă de profundă emulație, căutările sale plastice nu s-au rezumat numai la teme istorice sau mitologice, lucrările regăsindu-se în cicluri tematice specifice artiștilor vremii.

Seria de lucrări cu tematică religioasă, realizată mai ales în prima perioadă a creației, reunește sculpturi ronde-bosse, de mari dimensiuni, dar și reliefuri mai mici. Asemenea unor monoliți, statuile *Sfinților Petru și Pavel*, alcătuite din blocuri fixe, cu evidente calități monumentale, îi reprezintă pe cei mai importanți apostoli ai creștinismului. Pe de altă parte, în alcătuirea basoreliefurilor de dimensiuni reduse, *Evanghelistul Ioan, Icoană sau Martiriul*, se simte influența unui filon ce amintește de hieratismul bizantin. O lucrare ce captează de asemenea atenția este *Capul de Madonă*, portret realizat în bronz, care îmbină veridicitatea studiului cu o simplificare a volumelor, specifică artei moderne.

Legătura cu statuarul antic și o viziune stenică asupra corpului uman îi prilejuiesc sculptorului lucrări inspirate de frumusețea feminină, în ciclul nudurilor și a torsurilor drapate. Modelate cu atenție, aceste corpuri împrumută din grația și armonia reprezentărilor antice grecești. Amintind de *Menada* lui Scopas, *Torsul drapat* sau *Victoria*, pot sta fără îndoială într-o galerie a celor mai reușite sculpturi românești. De altfel, autorul însuși subliniază acest atașament față de arta greacă, prin titlul unei serii de lucrări: *Nud - căutare în antic*. Fie că avem de-a face cu fragmente de tors nud sau cu veșminte, lumina alunecă pe acestea și dezvăluie, mai mult decât să acopere trupul glorios, vibrând astfel suprafața și accentuându-i dinamica.

În general de dimensiuni mici, scenele de muncă prezintă țărani în diverse atitudini și ele dau măsura dragostei pe care Jalea o poartă oamenilor simpli, din rândul cărora el însuși provine. Titlurile acestor lucrări sunt grăitoare: *Lăptărese, Prășitoare, Femei la semănat, Oameni cârând saci*. Figurile înșiruite, ce repetă un ritm al muncii grele, sunt mai degrabă simboluri, decât persoane anume. Cu portretele abia schițate și trupurile frânte de povara muncii, ele reprezintă un fragment din viața aspră a locuitorilor Dobrogei.

Fig. 6. *Studiu*, ghips patinat, h 102 cm

Fig. 7. Victorie, ghips patinat, h 80 cm

Seria portretelor introduce privitorul într-un univers complex, din punct de vedere stilistic și divers, morfologic. Fie că este vorba de figurile țăranilor, cu trăsături specifice zonei geografice, așa cum apar ele în *Portret de față*, fie că este vorba de o anumită interiorizare, așa cum observăm în *Autoportretul* său, sau de trăsăturile ce apar vag, ca într-o aducere aminte, în portretul *Mamei*, preocuparea pentru studiu și lipsa oricărei idealizări artificiale marchează crezul artistic al unui sculptor care își cunoaște bine meșteșugul. Desigur, din galeria portretelor realizate de el nu puteau lipsi o serie de personalități ale vremii sau ale istoriei, printre care amintim: *Decebal*, *Mircea cel Bătrân*, *Portretul scriitorului Liviu Rebreanu*, *Portretul pictorului Theodor Aman*, etc.

Înzestrat cu o viziune amplă pentru formă și spațiu, precum și cu o apetență specială pentru corpul uman, Ion Jalea a lăsat în urma sa o serie de sculpturi monumentale, dintre care amintim: *Lupta lui Hercule cu Centaurul* (dezvelită în 1925), în Parcul Herăstrău, *Spiru Haret* (1935) și *George Enescu* (1971) în București, *Mircea cel Bătrân* (1972), la Tulcea, recent reamplasatul ansamblu sculptural reprezentat de *Regina Carmen Sylva și muza cu harpă*, în imediata vecinătate a muzeului ce îi poartă numele, precum și *Arcaș odihnindu-se* (1926), una din operele sale definitorii.

Muzeul Ion Jalea are o calitate specială, anume aceea de a ne purta prin toate fazele creației sculptorului, prin temele favorite, conturând astfel un destin artistic de excepție.

Bibliografie

1. Comărnescu, Petru, *Ion Jalea*, Ed. Meridiane, București, 1963
2. Kocsis, Rudolf, *Sculptura între concept și operă*, Ed. Brumar, 2005
3. Oprescu, George, *Sculptura românească*, Ed. Meridiane, 1965
4. Postolache, Florica, *Colecția Ion Jalea*, Întreprinderea Poligrafică, 1971
5. Sotropa, Adriana, *Visuri și himere - Ecouri simboliste în sculptura românească modernă*, Ed. Compania, 2009